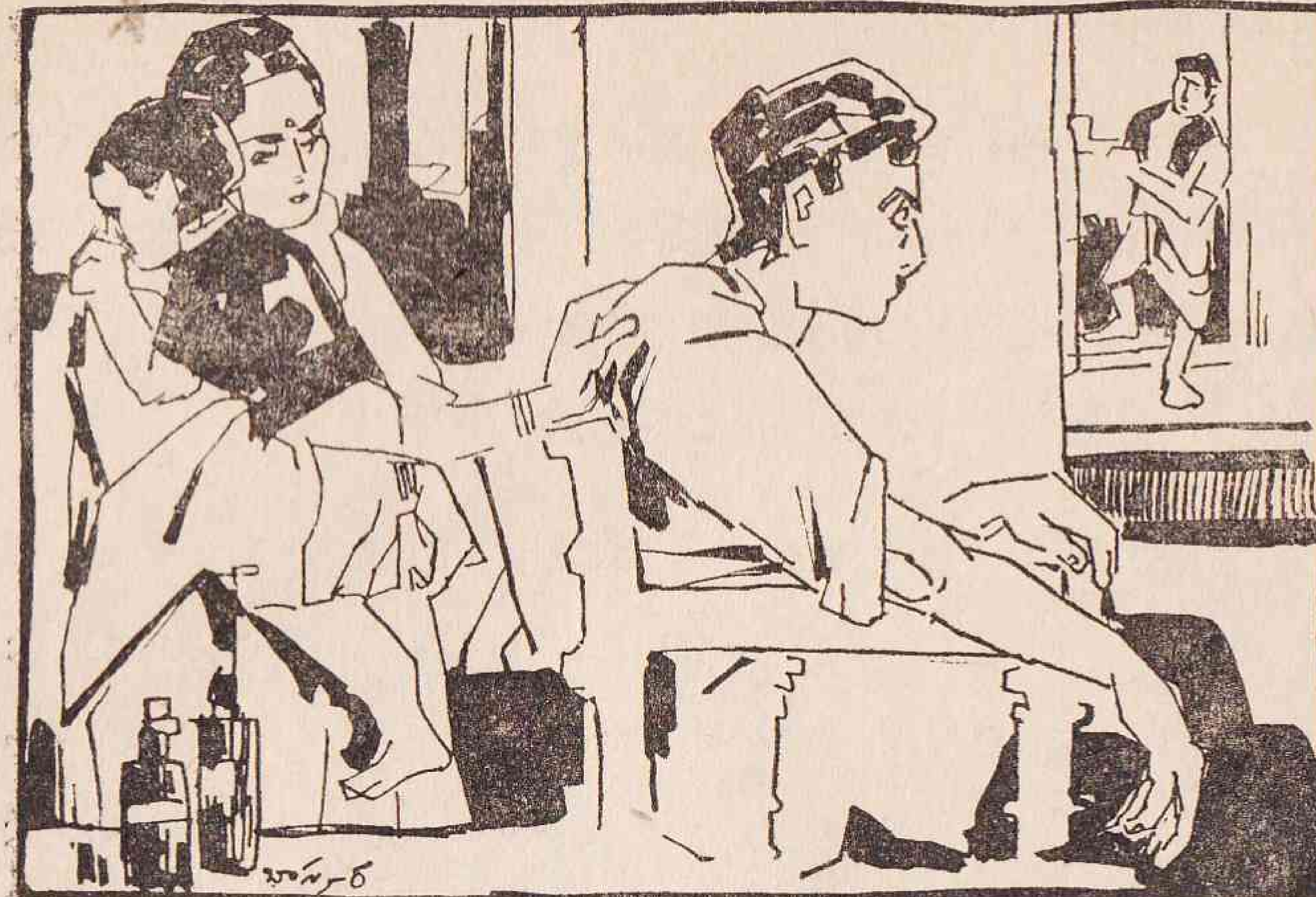

ఒరేయ్ సత్యంగారూ

(కథా కాలం: 1920-24)

"ఏరోయ్ సత్యంగారూ."-బయటినుంచి పొలి కేక వినిపించింది."

నరసమ్మగారికి అరికాలిమంట నసాళానికి అంటింది. భోజనంచేస్తూ ఉన్న భర్తవైపు చుర చురా చూచారు. ఆయన అపరబుద్ధుడులా, వంచిన తల పైకి ఎత్తకుండా నెమరువేస్తూ ఉన్నాడు.

"ఒరేయ్ ఇన్‌స్పెక్టర్‌గారూ, భోజనంచేస్తున్నావేమిట్రా పంతులుగారూ"-బయటి నుంచి తిరిగి పొలికేక వినిపించింది.

భర్త ఉలకాలేదు, పలకా లేదు. నరసమ్మగారు కోపంతో వణికిపోయారు. చేతిలో నేయిగిన్నె క్రిందపడింది. నరసమ్మగారు ఊరక ఉండలేకపోయారు. భర్తను ఉద్దేశించి కోపంతో సాధింపు ప్రారంభించారు:

"ఏమండీ, అతగాడు గౌరవం, మర్యాద లేకుండా అలా పిలుస్తూ ఉంటే ఎన్నాళ్ళని మాట్లాడక ఊరుకుంటారు? బుద్ధివచ్చేలా ఇంతగడ్డి పెట్టరాదుటండీ? పైగా వీధిలోంచి ఏమిటా కేకలు? ఎవరు అయినా వింటే ఏం బాగుంటుంది? చాలా అసహ్యంగా ఉందండీ. నేనైతే మొగం తగలేద్దును" అన్నారు ఆమె.

రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు శ్రీ తంగెళ్ళ వీరవెంకట సుబ్రహ్మణ్య సత్యనారాయణరావు పంతులుగారు భార్యకు వినిపించకుండా లోపలే ఒక నిట్టూర్పు విడిచారు. అవతలి మనిషి సంగతి, పాపం! భార్యకు తెలియదు. పెద్దమనిషితరహా అని, గౌరవమర్యాదలు అని ఏవో పడికట్లుపెట్టుకొని సామాన్యులు జీవితాలు గడుపుతారు. బయటినుంచి పొలికేకలు పెట్టె మనిషి అలాంటివాటికి అతీతుడు. ఏమైనా అంటే కథ మరింత చెడుతుంది. బ్రతుకు ఇంకా దుర్భరం అవుతుంది. ఇప్పటివట్టుకు ఈ పీడ సహించడంకన్న మార్గం లేదు. నరసమ్మగారి మాటలు వింటే చివరికి పీక తెగకోసుకోవలసిన గతి పట్టుతుంది.

భార్య మాటకు సమాధానం చెప్పటానికి సత్యంగారు ప్రయత్నించలేదు.

"నెయ్యి ఒలికింది. ఎత్తు" అని,నీరసంగా అని, భోజనం ముగించుకొని వీధిగదిలోనికి వెళ్ళిపోయారు ఇన్‌స్పెక్టరుగారు.

కోపం సంబాళించుకోనలేక నరసమ్మగారు భర్త వెళ్ళినవైపు శూన్యంగా చూస్తూ అలానే నిల్చుండిపోయారు.

*　　*　　*

అది అమలాపురంతాలూకా-సబ్ డివిజన్‌లో గ్రామం. సత్యంగారు ఆ గ్రామానికి వచ్చి రెండేళ్లు కావచ్చింది. ఏడాదిన్నరపాటు జీవితం ప్రశాంతంగా గడిచిపోయింది.

వెంకటరాజు ఆ ఊరు ఎప్పుడు వచ్చాడో తెలియదు. అతనితో పరిచయం ఏర్పడడంతో సత్యంగారి జీవితం తారుమారు అయింది.

రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరు ఉద్యోగం వస్తుతః చాలా చిన్నది. అయితే ఏం? అంత చిన్న ఉద్యోగికూడా తన ఫిర్కాలో కలెక్టరులా బ్రతుకుతున్న రోజులు అవి. కానీకి రూపాయి విలువ ఉన్న పుణ్యకాలం అది. బస్తాధాన్యం రెండుం పావలాకు ఇస్తాను నాయనా, తీసుకొంటావా అని బ్రతిమాలినా "తరువాత వస్తాలెండి" అంటూ షాపచుకార్లు దాటవేస్తున్న యుగం అది.

రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరుగారికి కొదవ ఏమీ లేదు. ఏమీ కొనవలసిన అవసరమూ లేదు. అవసరాలు గురించి చెప్పనక్కరలేదు. అవే తీరిపోతూ ఉంటాయి. కోరికలు ఏమైనా ఉంటే ఊదడం తరువాయి, నెరవేరిపోతాయి. ఇన్‌స్పెక్టరు కలెక్టరు అయితే ఇన్‌స్పెక్టర్ సతీమణి జమీందారిణి. గ్రామంలో ఎక్కడ అయినా ఆమెదే అగ్రతాం

బూలం. ఇన్‌స్పెక్టర్‌గారి బిడ్డడు చిన్న జమీందారు. కాలు క్రింద పెట్టనివ్వరు. దేవుడు ఇచ్చిన కాళ్ళకు పని ఉండదు. స్వారీకి అలవాటుపడితే చాలు.

సత్యంగారు రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టర్‌గా పనిచేసిన మొదటి ఫిర్కా అది. ఇన్‌స్పెక్టర్ అంటే ఇలా ఉండాలి, అలా మాట్లాడాలి, దర్జా చూపాలి, తేలికగా నవ్వరాదు అని గిరి గీసుకొని వచ్చాడాయన. ఊరిలో రాజులు అధికం. పెద్ద కుటుంబాలు, సంపన్నమైన కుటుంబాలు అన్నీ క్షత్రియుల కుటుంబాలే. కనుక సత్యంగారి అంచనాప్రకారం జీవితం సాగి పోవడానికి ఎలాంటి ఆటంకమూ లేకుండా పోయింది.

ఇన్‌స్పెక్టరుగారి భార్య నరసమ్మగారు కూడా దర్జాగా బ్రతకడానికి అలవాటు పడ్డారు. ఇన్‌స్పెక్టరుగారి ఏకైక కుమారుడు రాముం ప్రభుత్వనౌకర్ల భుజాల మీద స్వారీకి అలవాటుపడ్డాడు. ప్రభుత్వనౌకర్లు ఇన్‌స్పెక్టరుగారి స్వంత నౌకర్లే. కాదంటే వారి బ్రతుకు కడతేరదు కదా!

ఇదంతా మధురమైన స్వప్నం. ఈ స్వప్నాన్ని పీడ కలగా మార్చిన రాక్షసుడు వెంకటరాజు.

*　　　　*　　　　*

గౌరవమర్యాదలు క్షత్రియులసొమ్ము. వారిలో ఒక సాంప్రదాయం ఉంది. సాధారణంగా ఒక గ్రామంలో ఉండే క్షత్రియులు అందరూ ఒకే వంశంవారు అయి ఉంటారు. కనీసం సన్నిహితమైన బంధుత్వం అయినా ఉంటుంది. ఒకరి ఇంటికి గ్రామాంతరంనుంచి బంధువు ఎవరు వచ్చినా ఆతడు వరుసగా గ్రామంలో అన్ని కుటుంబాల ఆతిథ్యమూ పుడిసి

పుచ్చుకొంటే తప్ప ఆ గ్రామంనుంచి బయటపడటానికి వీలు ఉండదు. అందుచేత చుట్టపుచూపుగా వచ్చేవారు అర్ధ సంవత్సరమో, కాదంటే సంవత్సరమో గ్రామం పొలిమేర కూడా దాటరు.

అది పుణ్యకాలమేమో, బంధువులు వస్తే సంతోషించే వారే కాని రోదించేవారు అరుదుగా కాని కనిపించేవారు కారు.

వెంకటరాజుగారు తునితాలూకా గ్రామంనుంచి వచ్చారు. సంపన్న కుటుంబానికి చెందిన సోమరాజుగారికి కడగొట్టు బావమరది. కనుక, గ్రామంలో కావలసిన వారందరూ ఆయనను 'బావా'అనే సంబోధించేవారు. దానికితోడు వెంకటరాజుగారికి ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. ఆయన ఎవరినీ ఎప్పుడూ గౌరవించి ఎరుగరు దేనిమీదా శ్రద్ధలేదు. కావలసినది లేదు. అక్కర్లేనిది లేదు. ఎప్పుడూ వెడనవ్వు నవ్వుతూ ఉండడం. తెలియక ఎవరు. అయినా రోషం చూపించితే కొట్లాటకు సిద్ధం. ముష్కరులలో ముష్కరుడు.

వెంకటరాజుగారు గ్రామంలో ఉంటే ఉబుసుపోకకు ఆటంకం ఉండేదిగాదు. విశేషాలు అన్నీ ఆయనతో పుట్టేవి; ఆయన వచ్చినప్పుడల్లా కనీసం ఒక ఏడాదిలయినా ఉండనిదే బంధువులు ఆయనను కదలనిచ్చేవారు కారు. ఉన్నమాట ఏమంటే ఆ గ్రామంలోనే ఆయన స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకొన్నాడు.

వెంకటరాజుగారి బావగారు సోమరాజుగారు సరసులు. ఆయనలో స్వల్పమైన చిలిపితనం కూడా ఉంది.

సోమరాజుగారు ఎవరి విషయంలో అయినా విశేష మైన గౌరవ మర్యాదలు చూపేవారు. ఇది ఆయనకు సహజ మైన ప్రవృత్తి. వయసులోకూడా పెద్దలు.

రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరు సత్యంగారు గ్రామానికి వచ్చి నప్పుడు ఆయనను ఆదరించి, ఉండడానికి చక్కటి వసతి కల్పించినది సోమరాజుగారు. ఈ యువకుడు మొదట్లో ఎలా నడుచుకోవాలో తెలియక తికమక పడినప్పుడు వెంటబెట్టుకొని అడుగులు వేయడం నేర్పినది సోమరాజుగారు. కాని తరువాత తరువాత సత్యంగారు అధికారానికి మించిన దర్జా చూపించి నప్పుడు సోమరాజుగారు నవ్వుకొన్నారు.

ఒకనాడు సత్యంగారితో పని ఉండి సోమరాజుగారు వారి గృహానికి వెళ్ళారు. సత్యంగారు మర్యాద చూపారు. కాని కుర్చీలోంచి లేవలేదు. సోమరాజుగారు ఔదాసీన్యం చూపలేదు.

వెంకటరాజుగారు వచ్చారు. వెంకటరాజుగారికి ప్రపం చంలో ఎవరన్నా భక్తిశ్రద్ధలు ఉన్నాయో లేవో కాని సోమరాజుగారిమీద మాత్రం అఖండమైన భక్తి, గౌరవం వున్నాయి. తారాకాణం ఒక్కటే. తాను బావగారిని ఎప్పుడూ ఏమీ అనేవాడు కాడు. ఎవరు అయినా బావగారి ప్రసక్తి తెచ్చినా సహించేవాడూ కాడు.

*　　　*　　　*

ఊళ్ళో బాడ్మింటన్ కోర్టు వుంది. కుర్రకారు ఖాళీ సమయాలలో బాడ్మింటన్ కోర్టులోనే మకాంపెట్టేవారు. పెద్దలు కూడా ఆడుతూ వుండేవారు.

సోమరాజుగారు గ్రామంలోకెల్లా నిపుణులు అయిన ఆటవాడుగా పేరు పొందారు. సోమరాజుగారితో పాటు రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరు సత్యంగారు కూడా అప్పుడప్పుడు బాట్ పట్టుకొనేవారు.

వెంకటరాజుగారు గ్రామానికి వచ్చిన రెండుమూడు నెలలకు కాబోలు ఒకనాడు సోమరాజుగారు, సత్యంగారు ఆటకు వచ్చారు. వెంకటరాజుగారు అంతకు ముందునుంచి ఆటలో ఉన్నారు. సోమరాజుగారు బావమరదిని సత్యంగారికి పరిచయం చేశారు.

బావమరది వైపు తిరిగి "ఇన్‌స్పెక్టరుగారు దర్జా పురుషులు, అధికారులు, మర్యాద తెలిసినవారు; వారి విషయంలో మర్యాద తప్పకు సుమా" అని బావమరదిని హెచ్చరిస్తూ చిరునవ్వు విసిరారు సోమరాజుగారు.

ఎన్నడూ లేనిది బావగారు తనను ఆవిధంగా హెచ్చరించడం, చిరునవ్వు నవ్వడం గమనించాడు వెంకటరాజు. సత్యంగారి వైఖరికూడా పరిశీలించాడు. బావగారి ఇంగితం అర్థం చేసుకొన్నాడు.

సోమరాజుగారి బావమరది కదా అని వెంకటరాజును తమ గృహానికి ఆహ్వానించారు ఇన్‌స్పెక్టరు సత్యంగారు. వెంకటరాజుగారు రాకపోకలు ప్రారంభించారు. దానితో సత్యంగారికి రంపపుకోత ప్రారంభం అయింది.

* * *

వెంకటరాజు సంబోధన "పంతులుగారూ"తో ప్రారంభమై, "పంతులూ" లోకి దిగి, "ఒరేయ్ పంతులూ"

అయింది. "ఇన్‌స్పెక్టర్ గారూ" లోంచి "ఇన్‌స్పెక్టరు"గా మారి "ఒరేయి ఇన్‌స్పెక్టరూ" అయింది. లేకపోతే మర్యాద, అమర్యాద అన్నీ కలిసేవి.

బాడ్మింటన్ కోర్టులో ఆటవేడిలో వచ్చిన ఈ పరిణామం ఊరివారు ఎవరికీ ఆశ్చర్యం కలిగించలేదు. అలా కాకపోతే అందరూ ఆశ్చర్యపడి ఉండేవారు. వెంకటరాజు మారిపోయాడేమోనని బెంగపడి ఉండేవారు.

కాని సత్యంగారు ఈ అవమానం సహించలేకపోయారు. బాడ్మింటన్ కోర్టులో ఎప్పుడు అయినా చిరాకుపడితే "ఊరుకొంటారేమండీ ఇన్‌స్పెక్టరుగారూ, వెధవకి చీవాట్లు పెట్టండి" అని తోడి ఆటగాళ్లు సలహా చెప్పేవారు. వెంకటరాజును మాత్రం ఏమీ అనేవారు కారు.

ఒకరోజు సోమరాజుగారు ఉండగానే ఈ భాగవతం నడిచింది. సత్యంగారు చిరాకుపడ్డారు.

"ఈ కుర్రకారుతో చేరితే అంతేనండి, మర్యాదకూడా దక్కదు" అన్నారు సోమరాజుగారు. బాడ్మింటన్ మానివేస్తేనే బాగా ఉంటుందేమోనని సూచించారు. సత్యంగారు బాడ్మింటన్‌కోర్టుకు వెళ్ళడం మానుకొన్నారు. సోమరాజుగారు మాత్రం ఎప్పటివలె ఆట కాలక్షేపం సాగిస్తూనే ఉన్నారు.

అయితేమాత్రం ఏమి ప్రయోజనం? ఇప్పుడు పీడ సరాసరి సత్యంగారి ఇంట్లోనే మకాం పెట్టింది.

*　　*　　*

తెల్లవారడం తరువాయి. వెంకటరాజు చకాల వచ్చేవాడు.

"ఏరోయ్ ఇన్‌స్పెక్టరూ, చుట్టలపెట్టి ఎక్కడ దాచారండీ" అంటూ వీధిగదిలో అడుగు పెట్టేవాడు.

ఒక చుట్ట ఇస్తే దండకమండలంలో నీళ్లు ప్రోక్షిస్తాడని సత్యంగారికి అనుభవంవల్ల తెలుసు.

చుట్టల పెట్టె అందజేస్తే కాల్చినన్ని కాల్చి, ఇన్ని జేబులో వేసుకొని వెళ్ళిపోయేవాడు వెంకటరాజు.

చుట్టలు తక్కువగా ఉంటే ఉన్నవన్నీ స్వంతం చేసుకొని, "మధ్యాహ్నం వస్తాను, అప్పటికి చుట్టించి పెట్టరా సత్యంగారూ" అని చెప్పి వెళ్లేవాడు.

చుట్టల పెట్టె ఖాళీగా వుంటే నిజంగా ప్రమాదం వచ్చినట్లే. నౌకర్ని పిలిచి "ఇన్‌స్పెక్టరుగారికి చుట్టలు పట్రావోయ్" అని పురమాయించేవాడు. రూపాయో రెండో వదిలించేవాడు. అందుకని సత్యంగారు ఏమరకుండా ఎల్లవేళలా చుట్టలు పుష్కలంగా అమారుగా ఉంచేవారు.

వెంకటరాజు ఆవేళ ఈవేళ అనకుండా ఎప్పుడుపడితే అప్పుడు వచ్చేవాడు. వచ్చాడంటే సత్యంగారి పని సాగేది కాదు. వెంకటరాజు ఆయన్ను పనిచేయనిస్తే గదా!

వెంకటరాజు సర్వస్వతంత్రుడు. సత్యంగారు ఇంట్లో ఉన్నా లేకపోయినా వెంకటరాజుకు ఆటంకం ఏమీ లేదు. సరాసరి వీధిగదిలోకి వెళ్ళేవారు. నౌకర్ని పిలిచి చుట్టలపెట్టె తెప్పించేవాడు. యథేచ్ఛగా పొగ త్రాగేవాడు. చుట్టలు అయిపోతే నౌకర్ని పంపి ఇన్‌స్పెక్టరుగారి పేరుమీద నాణ్యా

మైన పొగాకు తెప్పించి చుట్టలు చుట్టుకొనేవాడు. ఇన్‌స్పెక్టరుగారికి ప్రతి నెలా అదొక పద్దు.

సత్యంగారికి ఇది ఒక్కటే తలనొప్పి అయితే బాధ లేక పోను. వెంకటరాజు అడపా తడపా "ఒరేయి ఇన్‌స్పెక్టరూ! ఐదు రూపాయలు ఇవ్వరా, పది యివ్వండీ" అని అడిగి పట్టుకుపోయేవాడు.

కాదు కూడదు అనడానికి సత్యంగారు ఏనాడూ సాహసించలేకపోయారు. సోమరాజుగారి బావమరది వెంకటరాజు. సోమరాజుగారు ఊళ్ళోకెల్లా మోతుబరి రైతు. సోమరాజుగారివల్ల సత్యంగారు ఉపకారం పొంది ఉన్నారు. ప్రత్యుపకారంచేసే ప్రసక్తి ఏనాడూ లేదు. అలాంటప్పుడు వెధవ చుట్ట ముక్కలకో, ముష్టి మూడురూపాయలకో రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరుగారు ముఖం చూచుకొన్నారనే అపప్రథ తప్ప సాధించేదేమి ఉంది?

ఏదో ఒకటి అవుతుంది, తెగించి మనిషిని ఏదో అనేసి ఈ పీడ వదిలించుకోవాలని కూడా సత్యంగారు ఆలోచించక పోలేదు. కాని మనిషి ముష్కరుడు. చేయిచేసుకొన్నా చేసుకో గలడు. ముష్కరులని గ్రామంలో పేరుపడినవాళ్ళే అతని సమక్షంలోను, పరోక్షంలోను కూడా మనిషి పేరుచెబితే నోరు మెదపరు. పట్టణవాసంలో నాటివరకు జీవించిన సత్యంగారికి కొట్లాటలంటే తగని భయం. పైగా సోమరాజుగారితో కోరి శత్రుత్వం తెచ్చుకొనడం అవుతుంది. అంటే గ్రామంతోనే వైరుధ్యం. ఇంక అక్కడ బ్రతకడం సాధ్యమా? ఈ

సంగతి అంతా పై అధికారుల చెవినిపడితే ఉద్యోగంలో ఏలాంటి బాధలు వస్తాయో?

పోనీ, తాను ఇంటిలో లేనప్పుడు అయినా తన నౌకర్లను పంపి తన పేరుమీద పొగాకు కొనకుండా కట్టడి చేస్తే బాగా ఉంటుందేమోనని ఆలోచించారు సత్యంగారు. అదీ సాధ్యంకాదు. నౌకర్లు వెంకటరాజు గులాములు. వాళ్ళకు సత్యంగారు ఇచ్చేది స్వల్పం. కాని వెంకటరాజు ఉదారంగా, చాలా తరచుగా, అడగకుండానే, వాళ్ళకు రూపాయి అర్ధముట్టజెబుతూ ఉంటాడు. అందులో ప్రతి పైసా సత్యంగారిదగ్గర ఆర్జించినదే. అయితే ఏమి? సత్యంగారు చూచి చూచి ఇవ్వలేకపోయిన డబ్బు, ఆయనదే అయినా, వెంకటరాజుద్వారా ముట్టుతూ ఉన్నందుకు ఆ ప్రభుత్వ నౌకర్లు బాహాటంగానే వెంకటరాజు అడుగులకు మడుగులు ఒత్తుతూ ఉంటున్నారు. అలాంటి వాళ్ళతో వెంకటరాజుకు విరుద్ధంగా ఏమైనా చెప్పడం తద్దినం కొని తెచ్చుకోవడం.

ఇదంతా చనువు, అభిమానం, మైత్రి అనుకుందామా, వెంకటరాజు పదిమందిలో మరీ రెచ్చిపోతూ ఉంటాడు.

"మన సత్యంగారికి ఇన్‌స్పెక్టరుకు కూడా తగని దర్జా ఉందండి. అసలు తహసీల్‌దారుగా ఉండవలసిన మనిషి. కలెక్టరుగా పుట్టినా బాగుండేది...ఏదీ ఒరేయ్, ఓ చుట్ట ఇలా పారేయి" అంటూ ఉంటాడు.

ఎక్కడికి అయినా బదిలీ చేయించుకొందామనికూడా సత్యంగారు అనుకొన్నారు. పై అధికారులతో అన్యాపదేశంగా మనవి చేశాడు. మరొక ఏడాది ఇక్కడే ఉంటే

బాగా ఉంటుంది అని వారు సలహా చెప్పారు. దరఖాస్తు పెట్టుకోనడానికి సత్యంగారే సాహసించలేకపోయారు. ఇదే మొదటి ఛార్జి. అడుగులోనే హంసపాదు అన్నట్లు మొదటి ఛార్జిలోనే బదిలీకోరుతూ అర్జియా? పైగ ఊళ్ళో జీవితం అన్నివిధాలా బాగా ఉంది. మరొకచోట కూడా ఇంత అనుకూలంగానూ ఉంటుందనుకోనడం అవివేకం కాదా? ఎవరు చెప్పగలరు?

వెంకటరాజు పీడ తప్పించి మరొక బాధ ఏమీ లేదు. ఊళ్ళో గౌరవమర్యాదలకు ఎలాంటి లోటూ లేదు. ఒక్క వెంకటరాజు మూలంగా బదిలీచేయించుకొని వెళ్ళడం పిరికితనం కాదా? అని ఆ సంకల్పం విరమించుకొన్నారు సత్యంగారు.

* * *

ఇదీ సత్యంగారి నిస్సహాయతకు, నరసమ్మగారి కోపానికి వెనుక దాగిఉన్న చరిత్ర.

ఇది ఇలా ఉండగా...

* * *

మానవ విరచితమైన నాటకం జగన్నాటకంలో భాగం. నాటకం సాగేటప్పుడు ఆయా పాత్రలు నిర్ణీతమైన పద్ధతి ననుసరించి ప్రవేశం, నిష్క్రమణం సాగిస్తూ ఉంటాయి. కొంత చెబుతాయి; చాలా చెప్పవు. మనం కొంత అర్థం చేసుకొంటాము. నేపథ్యంలోంచి కొంత వినిపిస్తుంది. కొంత ఊహించుకొంటాము. మొత్తంమీద సమగ్రమైన రూపం కల్పించుకొంటాము. దానితో సంతృప్తి చెందుతాము.

ప్రస్తుత సందర్భంలో జరిగినదికూడా అదే...

* * *

రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరు సత్యంగారు గ్రామంలో లేరు. తహసీల్‌దారు సమ్మన్లు అందుకొని అమలాపురం వెళ్ళారు.

ఇంటిలో నరసమ్మగారు, రామం ఉన్నారు. ఒక నౌకరు ఇన్‌స్పెక్టరుగారి వెంట వెళ్ళాడు. రెండవ నౌకరు పాపా సాహెబు తోడుగా ఇంటివద్దనే ఉన్నాడు.

రాత్రి పదిగంటలవేళ. నిద్రపోతూ ఉన్న రామం - నాలుగేళ్ళవాడు - కడుపు నొప్పి అంటూ ఏడుస్తూ లేచాడు. సముదాయించినా ఊరుకోలేదు. జ్వరంకూడా ఉంది. నరసమ్మగారు కంగారుపడ్డారు.

ఆ గ్రామంలో డిస్పెన్సరీ ఉంది. డాక్టరు శేషాచార్యులుగారి నివాసంకూడా డిస్పెన్సరీలోనే. నరసమ్మగారు పాపాసాహెబును పంపి డాక్టరును రప్పించారు. డాక్టర్ శేషాచార్యులు పిల్లవాడిని పరీక్షించి వెంటనే - గ్రామానికి పంపమని సలహా ఇచ్చారు. పిల్లవాడిని ఒక్కక్షణమైనా ఆలస్యం చేయకుండా, కుదుపులేకుండా, -గ్రామంలో ఆస్పత్రికి పంపాలని, లేకపోతే ప్రాణానికే ముప్పమని డాక్టరుగారు హెచ్చరించారు. "అపెండిసైటిస్" అని, శస్త్రంకూడా ప్రయోగించాలని ఆయన అన్నారు. -గ్రామం అక్కడికి సుమారు ఆరుమైళ్ళదూరంలో ఉంది.

నరసమ్మగారికి అదేమీ అర్థంకాలేదు. పిల్లవాడి ప్రాణానికి అపాయమనిమాత్రం ఆ మాతృహృదయం అర్థం చేసుకొంది. భయం ఆవహించింది. దుఃఖం ఆపుకోలేకపోయింది. పిల్లవాడిని ఒడిలో పెట్టుకుని విలపించసాగింది.

పాపాసాహేబుకు మార్గం కనుపించలేదు. ఒక్క అంగలో సోమరాజుగారి యిల్లు చేరుకొన్నాడు. సోమరాజు గారితో సంగతి అంతా చెప్పాడు.

అది నిజంగా పుణ్యకాలం. ఆ ప్రాంతంలో ఇంకా గుర్రపుబండ్లే లేవు. ఒంటెద్దు, రెండెడ్ల బళ్ళు, మేనాలు మాత్రమే భూచరులకు ఆధారం. వాటివేగం అందరికీ తెలిసినదే. డాక్టరుగారేమో ఒక్కక్షణం ఆలస్యం జరిగినా ప్రమాదమేనని మరీ మరీ హెచ్చరించారు. ఇంక ఉన్న దిక్కు అల్లా సైకిలు. గ్రామంలో సైకిళ్ళు వ్రేళ్ళమీద లెక్కపెట్టవచ్చు. ఉన్న సైకిళ్ళు అన్నీ ప్రభల తీర్థం దర్శించగోరిన యాత్రికులు పట్టుకొనిపోయారు. సైకిలు తొక్కగలిగిన కుర్రకారు ప్రభల తీర్థంలో ఉన్నారు. ఒకవేళ ఎవరు అయినా సైకిలు త్రొక్క గలిగినా, నమ్మి పిల్లవాడి బాధ్యత అప్పగించడం సాధ్యమూ కాదు.

సోమరాజుగారు ఇరుకున పడ్డారు. ఊరక ఉండడం అసంభవం. ఉన్న దిక్కుఅల్లా వెంకటరాజు. నాలుగురోజులు అయి మూసిన కన్ను తెరవకుండా జ్వరంలో ఉన్నాడు. ఆ వేళే జ్వరం మళ్ళింది. బహునీరసంగా ఉన్నాడు. మరో రెండు రోజులకు పథ్యానికి రావచ్చునని డాక్టరుగారు అన్నారు. కాని విషజ్వరం; కదిలితే తిరగబెట్టుతుంది; ప్రాణాపాయం అని చెప్పారు.

సోమరాజుగారు సాహసించారు. వెంకటరాజును ఉన్న పళంగా రమ్మని పాపాసాహేబుచేత కబురుపంపి, సత్యంగారి ఇంటికివెళ్ళి అక్కడే ఉన్న డాక్టరు శేషాచార్యులుగారితో

మాట్లాడారు. అదృష్టవశాత్తూ డాక్టరుగారివద్ద సైకిలు ఉంది. ఆయన సోమరాజుగారు అడగకుండానే సైకిలు తీసుకొని వెళ్ళమన్నారు.

వెంకటరాజు రాగానే సోమరాజుగారు అడిగారు.

"బావగారూ, పిల్లవాడిని ఆస్పత్రిలో చేర్చుతాను. ప్రాణం పోయినా ఆ పని చేసి మరీ చస్తాను. నా సంగతి మీకు తెలుసు. చెప్పక్కరలేదు. నా ప్రాణం పోతుందే అనుకోండి. దాచుకొంటే లాభం ఏమిటి? స్నేహితులని నమ్ముకొన్న సత్యంగారు ఊళ్ళో లేనప్పుడు అడ్డపడడం మన విధి. మీ హృదయం నాకు తెలుసు. సైకిల్ తొక్కడం చేతకాదు గానీ మీరే వెళుదురుగదా! మీరు అయినా నేను అయినా ఒకటే. అనుమానించకండి. వెళ్ళనివ్వండి" అన్నాడు వెంకటరాజు.

లోపలికి వెళ్ళి నరసమ్మగారితో "అమ్మా, వయసులో చిన్న అయినా మీరు నా తల్లివంటివారు. మీ అబ్బాయిని భద్రంగా ఆస్పత్రికి చేరుస్తాను. నా ప్రాణం ఒడ్డుతాను. ఇవ్వండి" అన్నాడు.

వెంకటరాజు జీవితంలో చొరవచేసి పరస్త్రీల ఎదుట పడడం అదే మొదటిసారి. సుక్షత్రియుల ఆభిజాత్యం అలాంటిది. అంతటి అవసరమేగనుక లేకపోతే పరస్త్రీల ఎదుట పడకుండానే అతనిజీవితం గడిచిపోతుంది.

నరసమ్మగారు కల్పించుకొన్న రూపం వేరు. ప్రత్యక్షమైన సౌమ్యమూర్తికి, "తల్లీ" అని తనను సంబోధించే వినీతుడైన వ్యక్తిమూర్తికి ఆ కల్పితరూపంతో సంబంధం లేదు.

దుఃఖంలో ఉన్నప్పుడు ఎవరు నిజమైన స్నేహితులో హృదయమే చెబుతుంది, భారమంతా మోపడానికి అణుమాత్రమైనా సందేహించకుండా చేస్తుంది. ఈవిషయంలో బాలబాలికల మనఃప్రవృత్తికి, దుఃఖ వివశులైన వారి మనఃప్రవృత్తికి భేదం కనుపించదు.

ఆలోచించేశక్తి ఆమెకు లేదు. ఏది ఉచితమో, ఏది కాదో తెలియదు. సోమరాజుగారి మాటలు విన్నదామె. వెంకటరాజు ముఖం చూచింది. భగవంతునిమీద భారం వేసింది. పిల్లవాడిని అందించింది.

బయట లోగొంతుకలో డాక్టరుగారికి, సోమరాజుగారికి వాగ్యుద్ధం సాగుతూ ఉంది.

"వెంకటరాజును పంపడం అతన్ని చంపడమే. పిల్లవాడిని పంపినా ఏమి కానున్నదో చెప్పడం కష్టం. పంపకపోయినా అంతే. సందిగ్ధమైన ఫలితాన్ని ఆశించి నిశ్చయమైన చావు తెచ్చిపెట్టడం వివేకమా?" ఇది డాక్టరుగారి వాదం.

"వెంకటరాజు ప్రాణం పోవచ్చు. కాని సత్యంగారి కుమారుని ప్రాణం దక్కితే—అలాంటి అదృష్టమే గనుక సాధ్యమైతే—అందుకోసం వెంకటరాజు ప్రాణంపోయినా సరే. నమ్మిన స్నేహితునికోసం ప్రాణత్యాగం ఏమంత గొప్ప విశేషం? ఇంతా చేసి ప్రయత్నం మనది; ఫలితం దైవాధీనం. ప్రయత్నం చేద్దాం. దీనికి వివేకంతో నిమిత్తంలేదు" ఇదీ సోమరాజుగారి సమాధానం.

వెంకటరాజు డాక్టరుగారి సైకిల్‌మీద సత్యంగారి బిడ్డను భుజంమీద వేసుకొని ఆ చీకటిలో—గ్రామంవైపు

బాణంలా దూసుకొని వెళ్ళిపోయాడు అప్పుడు రాత్రి పదిన్నర అయింది.

* * *

ఇంతవరకు జరిగినది ఒకలక్ష కాండిల్ పవర్ ఉన్న ఫ్లడ్ లైట్ల కాంతిలో రంగస్థలం మీద ప్రేక్షకుల సమక్షంలో.

ముందునడిచింది నేపథ్యంలో—గ్రామంలో రోడ్డు ప్రక్క చీకటిలో చెట్టుక్రింద నులకమంచంమీద నల్లదుప్పటి ముసుగుదన్ని పడుకొన్న ఆసామీ సాక్షిగా.

* * *

—గ్రామంలో పోలీసుస్టేషన్ రోడ్డు ప్రక్కనే ఉంది. స్టేషన్అధికారి యువకుడు. అప్పుడప్పుడే ఆ గ్రామానికి వచ్చాడు. ఆ ప్రాంతంలో చట్టాలపట్ల గౌరవం సుతరామూ లేదని తెలుసుకొన్నాడు. చట్టాలపట్ల గౌరవం పునరుద్ధరించ డానికి కంకణం కట్టుకొన్నాడు.

ఛార్జి అప్పగించిన వృద్ధ పోలీసు సబ్ ఇన్‌స్పెక్టరు చేసిన హెచ్చరిక ఆ యువకుని మనసులో నాటుకొన్నది. ఆ ప్రాంతంలో పెద్ద మనుషులు అయిన కేడీల విషయంలో మాత్రం జాగ్రత్తగా మసలుకొమ్మనీ, అధికారం చూపడానికి, నిలబెట్టుకొనడానికి ప్రయత్నించడం ప్రాణాపాయకరమనీ ఆ వృద్ధ అధికారి హెచ్చరించాడు. అలాంటివాళ్ళను సక్రమమైన దారికి తీసుకొని రావాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు ఆ యువ అధికారి.

* * *

రాత్రి 11 గంటలు అవుతున్నది. లఘుశంక నివారించు కొనడానికి పోలీసు సబ్ ఇన్‌స్పెక్టరుగారు రోడ్డుదాటి అవతలి పక్కకు వెళ్లుతున్నారు. అది చట్టానికి విరుద్ధమే అయినా ఆ గ్రామంలో గత్యంతరం లేదు.

రోడ్డుమీద శరవేగంతో వస్తున్న సైకిల్ చప్పుడు వినపడింది. సబ్ ఇన్‌స్పెక్టరు పరికించి చూచారు. సైకిల్‌కు లైటు లేదు. ఇది చట్టాలపట్ల గౌరవం పునరుద్ధరించడానికి అదను. ఇన్‌స్పెక్టరుగారు నిలబడ్డారు.

"ఏయ్ సైకిల్, ఆగు" అని గర్జించారు.

సైకిల్ ఆసామీ బ్రేకువేసి, ఒక కాలు నేలమీద ఆని, ఇన్‌స్పెక్టర్ వంక చూచాడు.

సైకిల్ ఆసామీ భుజంమీద పిల్లవాడు ఉన్నాడు. ఇది రెండవ నేరం.

"దీపం లేదు. పైగా ఇద్దరు. పద, స్టేషన్‌కు పద" అన్నారు ఇన్‌స్పెక్టరుగారు గర్జిస్తూనే.

"నేరం అని తెలిసినా తప్పలేదు. పిల్లవాడు జబ్బుగా ఉన్నాడు. ప్రమాదస్థితి. ఆస్పత్రిలో చేర్చాలి. నన్ను పోనీయండి" అన్నాడు సైకిల్ ఆసామీ.

"వీలులేదు. సైకిల్‌మీద నిలబడే మాట్లాడుతున్నావు. పొగరు కూడానా? పద, స్టేషన్‌కు పద" అని రెట్టించారు ఇన్‌స్పెక్టరుగారు.

"ప్రమాదస్థితి అని ముందే చెప్పాను. పోనీయండి" అన్నాడు సైకిల్ మనిషి.

"దిగరా, ఇంకా మాట్లాడుతున్నావు" అని అరిచారు ఇన్‌స్పెక్టరుగారు.

"మీరు చేసిన అమర్యాదకు మరొక సమయంఅయితే తగిన సమాధానం చెప్పి ఉండేవాడిని. ఇప్పుడు అయినా మించి పోయింది లేదు. నేను ఎప్పుడూ అబద్ధంచెప్పి ఎరుగను. పిల్ల వాడిని ఆస్పత్రిలో చేర్చి రానీయండి. మీకు సంతృప్తికరమైన సమాధానం చెబుతాను. నే నెవరినో మీకు తెలియదు. చెబుతాను వినండి. నా పేరు వెంకటరాజు. మాది—గ్రామం (సోమరాజుగారి గ్రామం)" అన్నాడు వెంకటరాజు.

వృద్ధ ఇన్‌స్పెక్టరు పట్టికలోని పెద్ద మనుషులు అయిన రాడీలలో ఆ పేరుకు చాలా ఉన్నతమైన స్థానం ఉంది. ఈ అవకాశం ఏమైనా జారవిడువరాదని నిశ్చయించుకొన్నారు ఇన్‌స్పెక్టరుగారు.

"దిగరా ముందు" అని బైసికిలు హాండిల్ బార్ చేతితో పట్టుకొని గద్దించారు.

పిల్లవాని ఒళ్లు కాలిపోతూ ఉన్నది. జ్వరతీవ్రతలో అస్పష్టంగా చాలా సేపటినుంచి ఏదో మూలుగుతూ ఉన్నాడు. ఇంక వెంకటరాజు సహించలేకపోయాడు. రెండనకాలు కూడా ఆవలికి తీసుకొని సైకిల్‌కు స్టాండు వేశాడు. భుజంమీద పై

పంచె రోడ్డుమీద పరిచి పిల్లవాడిని దానిమీద పరుండబెట్టాడు. ఒక్క అంగలో ఇన్స్పెక్టర్ మీద పడి చొక్కా పట్టుకొని మొలలోంచి కైజారు లాగి ఇన్స్పెక్టర్ పీకకు ఆన్చాడు. వెంకటరాజు భీమబలుడు. అతని చేతిపట్టు వదిలించుకొని అడుగు వెనక్కు వేయడం ఇన్స్పెక్టర్కు సాధ్యం కాలేదు. వెంకటరాజు క్రమంగా ఒత్తిడి హెచ్చించాడు. ఇన్స్పెక్టర్ చొక్కా మీద రక్తంబొట్లు పడ్డాయి.

"పీక ఉత్తరించివేయనా? పోనిస్తావా?" అని నెమ్మదిగానే అడిగాడు వెంకటరాజు.

"పిల్లవాడిస్థితి ప్రమాదంగా ఉంది. ఆస్పత్రిలో చేర్చడానికి మాట ఇచ్చాను. లేకపోతే ముందే నీపీక ఎగరవేద్దును. ఇప్పుడు అయినా మించినది లేదు. పోనిస్తావా? పిల్లవాడిని ఆస్పత్రిలో చేర్చి తిరిగివస్తాను. నీ ఇష్టం వచ్చిన పనిచేయి. ఓపిక ఉంటే బదులు తీరుస్తాను. లేదంటావా, ఇప్పుడే ఉత్తరించి వెళ్లుతాను, ఏమంటావు?" అని అడిగాడు.

ఇన్స్పెక్టర్ చాలా ప్రయత్నంమీద గుటక వేశాడు.

"నావల్ల తప్పుఅయింది. ప్రాణం రక్షించండి. మీ ఇష్టంవచ్చిన చోటికి వెళ్ళండి" అని ప్రాధేయపడ్డాడు.

వెంకటరాజు అతనిని విడిచి, పిల్లవాడిని భుజంమీద వేసుకొని, సైకిల్ ఎక్కి ఆస్పత్రికి వెళ్ళిపోయాడు. పదకొండు గంటలు అయింది. అంతా ఒక గంటలో జరిగిపోయింది.

* * *

పిల్లవాడిని ఆస్పత్రిలో చేర్చినపిదప వెంకటరాజు పోలీసుస్టేషన్‌కు వెళ్ళాడు. పోలీసుసబ్ ఇన్‌స్పెక్టరు ఆతనిమీద కేసు పెట్టలేదు. సంగతి తెలుసుకొన్నాడు. ఔదార్యం చూపాడు. మర్యాద కూడా చూపాడు. ఉభయులకూ స్నేహం కుదిరినదని ప్రతీతి.

ఇది విష్కంభం.

* * *

తెల్లవారేసరికి నరసమ్మగారు, సోమరాజుగారు, పాపాసాహెబు, సోమరాజుగారి పరివారము రెండెడ్లబళ్లలో గ్రామం చేరుకొన్నారు.

రామానికి ఆపరేషన్ అవసరం అయింది. చేశారు. పిల్లవాడు గండం గడిచి బయటపడ్డాడు.

అమలాపురం వెళ్ళిన రెవిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరు సత్యంగారు అర్జంటు పనిమీద కాకినాడ వెళ్ళారు. ఏవేవో పనులమీద గ్రామాలు తిరిగి, నరసమ్మగారు, పిల్లవాడు ఆస్పత్రినుంచి గ్రామానికి తిరిగి వచ్చిన రోజునే ఆయనా తిరిగివచ్చారు.

స్థిరంగా ఒకచోట ఒకరోజు అయినా ఉండకుండా తిరిగారు ఇన్‌స్పెక్టరుగారు. అందుచేత సోమరాజుగారు పంపిన కబురు చేరలేదు.

* * *

కథా నిలయం
3890
3890

లోపలికి వెళ్ళి బట్టలు మార్చుకొంటున్నారు ఇన్ స్పెక్టరు సత్యంగారు. పిల్లవాడిని ఎత్తుకొని తీసుకొనివచ్చి జరిగినదంతా సవివరంగా చెప్పడానికి నరసమ్మగారు ఆవేదన పడుతున్నారు.

“ఏరోయ్ సత్యంగారూ, ఏం చేస్తూన్నావురా” అని బయటినుంచి పొలికేక వినిపించింది.

పిల్లవాడికి అంత జబ్బుచేసి గండంలో పడడం, తాను సమయానికి ఊళ్లో లేకపోవడం చూచాయగా, అడుగుపెట్టుతూనే, విన్న సత్యంగారికి మనసు వికలమైపోయింది. దానికి తోడు తహసీలుదారుగారిచేత కొన్ని మాటలు పడవలసిన అవస్థ కూడా పట్టింది. ఇంటికి వచ్చి ఇంకా జోళ్లు అయినా విప్పుకొనకుండానే ఈ పీడ ఒకటి.

సత్యంగారిలో సహనం నశించింది. కోపం పట్టలేక పోయారు.

“ఉండు. ఈ పీడ వదిల్చేస్తాను. ఈ వేళతో ఈ వెంకటరాజు శని సరి” అంటూ ఉగ్రుడై కదిలారు.

నరసమ్మగారు నిశ్చేష్టురాలు అయ్యారు.

“అయ్యయ్యో! అలా అనకూడదండీ. ఆయన్ను ఏమైనా అంటే పుట్టగతులు వుండవు. ఆ రాత్రి నాలుగు లంఖణాలతో ప్రాణంబడ్డి ఆ మహారాజు అబ్బాయిని ఆస్పత్రికి

చేర్చారుగాని లేకపోతే మన బ్రతుకు ఏమయ్యేదండీ. వెళ్లండి. పిల్లవాడిని చూపించి, ఆయనకు దండం పెట్టండి. ఏమి చేసినా ఆయన ఋణం ఈ జన్మకి తీర్చుకోగలమా'' అన్నది నరసమ్మ గారు.

''ఏరోయ్ పంతులుగారూ, ఎంతసేపు అయిందీ వచ్చి?'' తిరిగి బయటినుంచి పోలి కేక వినిపించింది.

కృతజ్ఞతతో పిల్లవాడు దక్కిన ఆనందంతో నరసమ్మ కళ్లు చెమ్మగిల్లాయి.

సత్యంగారు శూన్యంగా ఆమెవంక చూస్తూ నిలబడి పోయారు.